

Tekenen in de Tijd 180

1-7 januari 2023

Op 30 december publiceerde Trouw een katern met foto's van de Nederlandse fotograaf Eddy van Wessel. Ze leggen het dagelijks leven in het door oorlog verwoeste Oekraïne vast. Voor Erik Borgman getuigen ze van hoop, en daarmee van Gods macht, die ons de toekomst in draagt.

Bij het dagblad *Trouw* van afgelopen vrijdag was een bijlage gevoegd onder de titel 'Veerkracht'. Er staan foto's in uit het frontgebied in Oekraïne van de Nederlandse fotograaf Eddy van Wessel. Van Wessel laat met name zien hoe Oekraïners proberen middenin het geweld vorm te blijven geven aan het dagelijks leven. Hij ziet een land waarin, in zijn termen, de beschaving is afgeschaft. 'Maar een mens blijft een mens. Verjaardagen worden gevierd, huwelijken voltrokken en er wordt muziek gemaakt.' Deze voortgang van het alledaagse heeft Van Wessel willen vastleggen: 'Een meisje op een step, mensen met boodschappentassen.' Kapot geschoten gebouwen, soldaten in camouflagepakken, bloed, verband: de sporen van de oorlog zijn overal. Maar het leven is ook overal, doortrekt het puin en de ruïnes, draagt de angst en de pijn.

Ik zou dit zelf niet aanduiden als veerkracht. Dat maakt het te heldhaftig, te veel een uitzonderlijke prestatie. Het gaat eerder om de taaiheid van het leven en een licht dat daarin zelfs in de duisternis nog schijnt. De apostel Johannes schrijft dat wie zijn broeder haat, dat wil zeggen wie zichzelf wijsmaakt beter af te zijn als de anderen met wie zij of hij het leven deelt niet zouden bestaan, in duisternis woont. 'Hij ... weet niet waarheen zijn weg hem voert, want de duisternis heeft hem blind gemaakt' (1 Johannes 2,11). Maar wie zijn broeder liefheeft, wie weet dat zij of hij met haar of zijn naaste hetzelfde leven deelt en het hem of haar daarom gunt en naar vermogen geeft, 'blijft in het licht en er is in hem geen struikelblok' en hij of zij valt dus niet (vers 10). Ik zie in Van Wessels foto's vooral het licht schijnen van de liefde voor elkaar. En de liefde van de fotograaf voor dit licht. Gezamenlijk geven die ons zicht op het ware leven.

De foto's van Eddy van Wessel stralen wat mij betreft hoop uit. Geloof en vertrouwen. Niet het vertrouwen van 'ons kan niets gebeuren', niet het geloof van 'wij zijn de sterkste', niet de hoop van 'wij zullen overwinnen, hoe dan ook'. Misschien zouden de geportretteerden desgevraagd zulke dingen wel zeggen, maar de manier waarop hun aanwezigheid op de foto's is vastgelegd, spreekt van iets anders. Die toont hun kwetsbaarheid, hun twijfel, hun wanhoop – als de geboorteplaats van vertrouwen, geloof en hoop. Zo zijn de foto's wat mij betreft een geloofwaardige nieuwjaarswens.

Want ongebroken vertrouwen in een toekomst waarin alles beter zal zijn: ik ben daar nooit zo van geweest. Nu lukt het mij al helemaal niet. Natuurlijk weet je nooit wat er gebeurt, maar de oorlog in Oekraïne komt naar het zich laat aanzien voorlopig nog niet ten einde en als hij is afgelopen, zal de wederopbouw van het land veel tijd kosten. Ons eigen vermogen om zaken ten goede te keren houdt niet erg over, terwijl er nogal wat zaken urgent om aandacht vragen. Wil 'zalig nieuwjaar' in deze situatie iets betekenen, dan moet het om iets anders gaan dan om de wens dat de problemen volgend jaar wat minder schrijnend zullen zijn of dat ze als sneeuw voor de zon zullen zijn verdwenen.

Voor mij verbergt Van Wessels foto van twee oudere mensen in verband gewikkeld die tegen elkaar aanleunen de hoop op een 'zalig nieuwjaar'. Zij werden gewond in een busje naar een hulppost van het leger gereden en daar verbonden, vertelt de fotograaf. Terwijl zij na afloop in een nisje zitten bij te komen, beginnen zij de kibbelen over een telefoon die zij kwijt zijn. Van Wessel beschrijft hoe de man in de vele zakken van zijn jas zoekt en hem uiteindelijk tevoorschijn weet te halen. Waarop de vrouw zegt: 'Naar onze sleutel hoef je niet meer te zoeken, want een huis hebben wij niet meer.' Als ze dan in hun verdriet tegen elkaar aanleunen, wordt de foto gemaakt. 'Het is een moment van liefde, van hoop: zij hebben het gered, zij zijn er nog, zij hebben elkaar', zegt de fotograaf. Zo is het precies.

Het is natuurlijk iets heel anders dan een bloeiend leven of een gelukkige oude dag en ik kan alleen maar met alles wat in mij is, hopen nooit in een dergelijke situatie terecht te komen. Maar dat zij, die wel in deze situatie verkeren, elkaar weten vast te houden, dat is wat mij betreft het wonder waarvan het leven is gemaakt. Dit is het licht waar de apostel Johannes over spreekt, het licht dat het mogelijk maakt de weg te vinden en de struikelblokken daarvoor in mijzelf op te ruimen. In Psalm 8 staat het zinnetje: 'met de stemmen van kinderen en zuigelingen bouwt U [God] een macht op tegen uw vijanden om hun wraak en verzet te breken' (vers 3). Eddy van Wessel laat zien dat dezelfde macht schuilt in de woordeloze omhelzing van twee gewonde ouderen – en in de zorg van hulpverleners, de alertheid van fotografen, de ontroering van kijkers. Het is deze macht die ons de toekomst in draagt en die deze zegent.

Erik Borgman, lekenDominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus te Utrecht

De besproken foto's van Eddy van Wessel en de tekst waaruit geciteerd werd, zijn te vinden op <https://verhalen.trouw.nl/veerkracht/>. Van Wessel heeft een eigen website: <https://www.eddyvanwessel.com/index2.htm>. Daarop zijn eerdere foto's van hem uit Oekraïne te vinden.